

STICHTING
MATHEMATISCH CENTRUM
2e BOERHAAVESTRAAT 49
AMSTERDAM

ZW 1951 - 014

Over een vermoeden betreffende de entropie

H.J.A. Duparc en Dr. W. Peremans

1951

Over een vermoeden betreffende de entropie.

H.J.A. Duparc en Dr W. Peremans.

Zij gegeven een vorm

$$P = \frac{n!}{n_1! \dots n_k!} \left(\frac{n_1}{n}\right)^{n_1} \dots \left(\frac{n_k}{n}\right)^{n_k},$$

waarbij $n_1 + \dots + n_k = n$. Vervangt men elke faculteit in deze formule door de benadering van Stirling

$$a! = \sqrt{2\pi} e^{-a} a^{a+\frac{1}{2}},$$

dan gaat de uitdrukking P over in de uitdrukking

$$Q = (\sqrt{2\pi})^{1-k} (n_1 n_2 \dots n_k)^{-\frac{1}{2}}.$$

Zij verder de grootheid H gedefinieerd door

$$nH = -n_1 \log n_1 - \dots - n_k \log n_k + n \log n.$$

Stel nog $p_1 = \frac{n_1}{n}, \dots, p_k = \frac{n_k}{n}$. Dan heeft men

$$Q = (2\pi)^{\frac{1}{2}-k} A^{-\frac{1}{2}} n^{-\frac{1}{2}k},$$

waarin $A = p_1 p_2 \dots p_k$, en

$$H = -p_1 \log p_1 - \dots - p_k \log p_k,$$

dus

$$B = e^{-H} = p_1^{p_1} \dots p_k^{p_k}.$$

Indien de grootheden $n_1, \dots, n_k$ wijzigingen ondergaan, waarbij echter hun som n constant blijft, sedat hierdoor ook A , B , P , Q en H wijzigingen ondergaan, die wij met $dA, \dots, dH$ aanduiden, wordt gevraagd te onderzoeken of:

- 1°: de wijzigingen van Q en H (of wat op hetzelfde neerkomt: van A en B) tegengesteld teken hebben;
- 2°: de wijzigingen van P en H tegengesteld teken hebben.

De bewering 1° is voor $k=2$ inderdaad juist, want dan heeft men

$$A = p_1(1-p_1); \quad B = p_1^{p_1}(1-p_1)^{1-p_1}$$

dus

$$\frac{dA}{dp_1} = 1-2p_1; \quad \frac{dB}{dp_1} = B \log \frac{p_1}{1-p_1}.$$

Is $p_1 < \frac{1}{2}$ dan is $\frac{dA}{dp_1} > 0$ en $\frac{dB}{dp_1} < 0$; is $p_1 > \frac{1}{2}$ dan is $\frac{dA}{dp_1} < 0$ en $\frac{dB}{dp_1} > 0$.

Voor $k \geq 3$ is echter de bewering niet juist, zoals uit het volgende blijkt voor $k = 3$. Men heeft dan nl., gebruik makende van $p_1 + p_2 + p_3 = 1$,

$$\frac{dA}{A} = \frac{dp_1}{p_1} + \frac{dp_2}{p_2} + \frac{dp_3}{p_3} = \frac{dp_1(1-2p_1-p_2)}{p_1(1-p_1-p_2)} + \frac{dp_2(1-p_1-2p_2)}{p_2(1-p_1-p_2)}.$$

en

$$\begin{aligned} \frac{dB}{B} &= dp_1 \log p_1 + dp_2 \log p_2 + dp_3 \log p_3 = dp_1 \log \frac{p_1}{1-p_1-p_2} + \\ &+ dp_2 \log \frac{p_2}{1-p_1-p_2}. \end{aligned}$$

De wijzigingen dA en dB kunnen dan en slechts dan voor alle verhoudingen van dp_1 en dp_2 verschillend teken hebben als de determinant

$$\begin{vmatrix} \frac{1-2p_1-p_2}{p_1(1-p_1-p_2)} & \frac{1-p_1-2p_2}{p_2(1-p_1-p_2)} \\ \log \frac{p_1}{1-p_1-p_2} & \log \frac{p_2}{1-p_1-p_2} \end{vmatrix} = 0$$

is voor alle toelaatbare p_1 en p_2 , iets, dat uiteraard niet het geval is.

Bv. bij $p_1 = \frac{1}{3}$, $p_2 = \frac{1}{3}$, dus $p_3 = \frac{1}{3}$ heeft men

$$\frac{dA}{A} = -4dp_1 - 3dp_2; \quad \frac{dB}{B} = \log 3 \cdot dp_1 + \log 2 \cdot dp_2$$

en hebben dA en dB dus hetzelfde teken als

$$-\frac{4}{3} < \frac{dp_1}{dp_2} < -\frac{\log 2}{\log 3}, \text{ dus } -0,75 < \frac{dp_1}{dp_2} < -0,631\dots$$

Rest ons thans ook het vermoeden 2° te weerleggen.

Men heeft dan

$$\frac{n! p_1^{np_1} \dots p_k^{np_k}}{\Gamma(np_1+1) \dots \Gamma(np_k+1)},$$

dus

$$\frac{dP}{P} = n(1+\log p_1)dp_1 + \dots + n(1+\log p_k)dp_k - n \frac{\Gamma'(np_1+1)}{\Gamma(np_1+1)} dp_1 - \dots -$$

$$+ n \frac{\Gamma'(np_k+1)}{\Gamma(np_k+1)} dp_k,$$

dus, wegens

$$-\frac{\Gamma'(u)}{\Gamma(u)} = C + \frac{1}{u} + \sum_{m=1}^{\infty} \left(\frac{1}{m+u} - \frac{1}{m} \right),$$

$$\frac{dP}{nP} = \log p_1 dp_1 + \dots + \log p_k dp_k + \sum_{k=1}^k \left\{ \frac{dp_k}{np_k+1} + \sum_{m=1}^{\infty} \left(\frac{dp_k}{m+np_k+1} - \frac{dp_k}{m} \right) \right\}$$

$$= \log p_1 dp_1 + \dots + \log p_k dp_k + \sum_{m=0}^{\infty} \left(\frac{dp_1}{m+np_1+1} + \dots + \frac{dp_k}{m+np_k+1} \right).$$

Verder is

$$dH = -dp_1 \log p_1 - \dots - dp_k \log p_k.$$

Nemen wij allereerst $k=2$, in welk geval het vermoeden wel juist blijkt te zijn. Immers men heeft dan

$$\frac{1}{nP} \frac{dP}{dp_1} = \log \frac{p_1}{1-p_1} + \sum_{m=0}^{\infty} \left(\frac{1}{m+n_1+1} - \frac{1}{m+n_2+1} \right)$$

$$= \log \frac{n_1}{n_2} + \sum_{m=0}^{\infty} \frac{(n_2 - n_1)}{(m+n_1+1)(m+n_2+1)};$$

$$\frac{dH}{dp_1} = -\log p_1 + \log p_2 = \log \frac{n_2}{n_1}.$$

Zonder de algemeenheid te schaden mogen wij onderstellen dat $n_1 > n_2$ is, dus $\frac{dH}{dp_1} < 0$.

Dan is $\frac{dP}{dp_1} > 0$, want men heeft

$$\log \frac{n_1}{n_2} - \left(\frac{1}{n_2+1} + \dots + \frac{1}{n_1} \right) > 0.$$

Deze formule bewijzen wij op de volgende gronden. Voor $n_1 = n_2$ is het linkerlid nul; zij nu de formule bewezen voor $n_1 \geq n_2$ dan tenen wij haar daaruit aan voor n_1+1 in plaats van n_1 . Wij hebben dan

$$\log \frac{n_1}{n_2} \geq \frac{1}{n_2+1} + \dots + \frac{1}{n_1}$$

en weten verder dat $\left(\frac{n_1+1}{n_1} \right)^{n_1+1}$ een monotoon dalende rij is met

limiet e , dus $\log \frac{n_1+1}{n_1} > \frac{1}{n_1+1}$, zodat wij na optelling der gevonden ongelijkheden krijgen

$$\log \frac{n_1+1}{n_2} > \frac{1}{n_2+1} + \dots + \frac{1}{n_1+1}.$$

Voor $k \geq 3$ is het vermoeden evenwel onjuist, hetgeen wij laten zien voor $k=3$. Zowel dP als dH hangen dan slechts af van dp_1 en dp_2 . Het vermoeden dat dP en dH steeds tegengesteld teken hebben houdt weer in dat $dH=0$ en $dQ=0$ eenzelfde verhouding van dp_1 en dp_2 opleveren, wat kennelijk niet het geval is. Neem b.v. weer $p_1=\frac{1}{2}$, $p_2=\frac{1}{3}$ dus $p_3=\frac{1}{6}$. Dan is bij $n=6$

$$dH = \log 2 \cdot dp_1 + \log 3 \cdot dp_2 + \log 6 \cdot dp_3 = -\log 3 \cdot dp_1 - \log 2 \cdot dp_2.$$

$$\begin{aligned} \frac{dP}{dP} &= \log 3 \cdot dp_1 + \log 2 \cdot dp_2 + \sum_{m=0}^{\infty} \left(\frac{dp_1}{m+4} + \frac{dp_2}{m+3} + \frac{dp_3}{m+2} \right) \\ &= \log 3 \cdot dp_1 + \log 2 \cdot dp_2 + \sum_{m=0}^{\infty} \left(\frac{dp_1}{m+4} - \frac{dp_1}{m+2} \right) + \sum_{m=0}^{\infty} \left(\frac{dp_2}{m+3} - \frac{dp_2}{m+2} \right) \\ &= dp_1 \left(\log 3 - \frac{1}{3} \right) + dp_2 \left(\log 2 - \frac{1}{3} \right), \end{aligned}$$

zodat dP en dH hetzelfde teken kunnen krijgen als maar

$$-\frac{\log 2 - \frac{1}{3}}{\log 3 - \frac{1}{6}} < \frac{dp_1}{dp_2} < -\frac{\log 2}{\log 3} \approx -0,727 < \frac{dp_1}{dp_2} < -0,631 \dots$$